

ישיבה בסוכה בשמיני עצרת

מאמר אחד מהספר שעתידי להופיע בקרוב אי"ה
מאת הרב ירחמיאל זעלצער שליט"א

סוכה דף מ"ז. והלכתא מיתב מתבינן וברוכי לא מברכינן. וכן פסק להלכה ברמבם הלכות סוכה פרק ו' וכן הוא בשלחן ערוך סימן תרס"ח. והנה במדינת פולין לא ישבו בסוכה בשמיני עצרת. וכתב בשו"ת מהרש"ג או"ח סימן ל"ה שנשאל על אותם הנוהגים שלא לאכול בסוכה בשמיני אם יש לזה טעם על פי סוד. והשיב עם מה שכתב בעל עטרת צבי ז"ל כי בעלי הזוה"ק והרמב"ן והאר"י והבעש"ט לא אמרו לנו דבר אחד נגד דברי הגמרא אפילו כל שהוא ולא נמצא מעולם בכתבי האר"י ז"ל שום דבר נגד הלכה ומסיק שם שאותן שאין אוכלין בסוכה בשמיני אפילו כשהזמן חם הוא מחמת טעות ע"ש.

וכיון שצדיקי פולין לא ישבו בסוכה בשמיני הלכך מצאתי לנכון לציין מה שלא ראה בעל המהרש"ג זצ"ל ובאמת כי כבר בדור שלפניו כתב הה"ק הכהן הגדול מלובלין ספר שלם הנקרא משיב צדק ליישב המנהג שאין יושבים בסוכה בשמיני. ולא אזכיר כאן מדברי הכהן אלא מה שכתבו בזה שאר אחרונים. ומה שהזכיר המהרש"ג שהבעש"ט לא אמר דבר אחד נגד הגמרא וכוונתו הוא שהעדר ישיבת סוכה בשמיני הוא נגד הגמרא נעלם ממנו שבספר ליקוטי בעל שם טוב לסוכות כתב שמקובל שהבעש"ט לא ישב בסוכה בשמיני וכזה כתב בספר עשר אורות מערכת הה"ק מסאדיגר שאמר בפה קדשו הבע"ט זצ"ל לא ישב בסוכה בשמ"ע ואא"ז המגיד זצ"ל היה יושב בשמ"ע יש סוכות מלא ויש סוכות חסר כמו שכתוב ויעקב נסע סכותה סכות מלא כמו שכתוב ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ובכל ימי הסכות הוא סכת חסר ובשמיני עצרת הוא סכות מלא כי ביום שמיני עצרת הוא היחוד הגמור ע"ש כל הענין וכזה הוא בשאר ספרים. ובספר אור הנפלאות מהה"ק ר' משה מנחם וואלדן כתב שרבינו החוזה מלובלין לא ישב בסוכה בשמיני ואמר בעצמו הטעם שאינו יושב בסוכה הוא כיון שעל ידי העבודה בימים נוראים והריקודים בחג הגיע לסכנה כשיתקרר. ועיין עוד בספר זכרון טוב הובא בספר טעמי המנהגים חלק ג' שהה"ק מנעשכ"ז זצ"ל לא היה אוכל בסוכה בליל שמיני רק ביום שמיני היה מקדש בסוכה ונפטר מן הסוכה בניגונים ובשמחה עכ"ל.

ובאמת כבר כתב בספר הפרדס המיוחס לרשי ז"ל בהלכות סוכה וכן כתב ג"כ במחזור ויטרי סימן רפ"ד שנהגו כמה גדולים לאכול בשמיני עצרת בביתם ולקדש בסוכה ע"ש הרי שכבר היה מנהג זה בזמן הראשונים ואין זה מנהג חדש. ועתה אתן מקום פה למה שכתב הגאון הגדול הפוסק האחרון במדינת פולין בעל שו"ת ארץ צבי בענין זה. הנה בתשובה שם סימן צ"ח כתב וז"ל בטור סימן תרס"ח כתב ויש שאין יושבין בה בלילה וביום יושבים בה ואינו מנהג עכ"ל ובמ"א שם כתב ובמדינתנו יש קצת אנשים שנוהגין כך לפי שראו כך מאבותיהם

וכתב הרב"י שטעמם כיון שאומרים בלילה זמן אשמיני אם ישבו בסוכה תהיה ישיבתם סותרת אמירת הזמן . וקשה דהא ביום גם כן אומרים את יום שמיני עצרת הזה בברכת המזון ואפ"ה יושבין ולי נראה טעמם דחיישינן לבל תוסיף לכן מפסיקין לילה א' ואח"כ ליכא חששא ומ"מ הדין עם הטור כמ"ש הב"י דהרי סתמא אמרו בגמרא והלכתא מיתב יתבינן עכ"ל.

וכתב בארץ צבי שם ויען שמענו שהיו צדיקים גדולים שנהגו כן נראה לי ליישב המנהג שיתאים גם על פי דין תורה הנגלית דהנה בסוכה דף מ"ג איתא בסכות תשבו שבעת ימים ימים ואפילו לילות אתה אומר ימים ואפילו לילות או אינו אלא ימים וכו' ת"ל תשבו תשבו לגזרה שוה נאמר כאן תשבו ונאמר במלואים תשבו מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן ימים ואפילו לילות ע"ש והנה מצינו סתירה בזה בריש יומא דאיתא שם מי איכא מידי דגוף היו"ט דסוכות לא בעי פרישה ואלו שמ"ע טפל דידיה בעי פרישה ע"ש הרי דשמיני עצרת טפל לסוכות ואלו בגמרא סוכה מבואר להיפך דשמ"ע חשוב עיקר נגד סוכות וסוכות הוא רק הכנה לשמ"ע דומיא דמלואים שהיו רק הכנה לשמיני דמלואים והוא העיקר וכן משמע במדרש ובזוהר דשמיני הוא יותר עיקר מסוכות. אמנם חיוב סוכה דלילה נראה דלענין זה ודאי סוכה טפל לשמיני עצרת דומיא דמלואים. והנה כבר כתבו שיש טעם שלא לישב בסוכה בשמיני כדי שלא יהיה זלזול לשמיני עצרת ומ"מ פסקינן דמיתב יתבינן דקצת מצוה יש בישיבה בסוכה מצד ספיקא דיומא. אמנם כל זה שייך בישיבה ביום אבל לישב בסוכה בלילה לענין זה ודאי שמיני עצרת עיקר ואין סברא לזלזול בשמ"ע שהוא העיקר עכ"ל.

ואכתוב כאן עוד דבר אחד מספרו על המועדים וז"ל להבין מה דאיתא בשם הבעש"ט שלא לישב בסוכה בשמיני כיון דשמיני עצרת הוא בבחינת והבאתי אתכם אל הארץ וסוכה היא מדריגה למטה מזה וכשרוצה לישב בסוכה בשמיני מעכב הוא בזה את האור החג של שמיני עצרת שלא יהיה בתוקף עוזו עכ"ל. וכדבריו כבר נמצא בספר דבר יום ביומו בשם ספר מקראי קודש להה"ג רבינו יוסף סמיגה שנזכר בספר שם הגדולים למרן חיד"א וכתב שם שהיה בימי הרמ"ע מפאנו וז"ל ומפני שהסוכה מורה כענין הבורח מאוביו שבא להנצל במבצר עוז ומגדל וכמו שכתבתי בפרק הקודם שאנו נצולים מהמזיקים ושעבוד גליות בהיותינו בורחים ונסים ממקומות ממשלתם ובאים לחסות ולהתלונן תחת צל סוכת שלומנו ועיר ממלאכתו יתברך. לכן בשמיני עצרת שהוא רמז לעתיד שיהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' והוא לבדו יהיה למלך על כל הארץ ולא יהיה בשום מקום לא שטן ולא מזיק כי ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד לכן צריך האדם בשמיני עצרת לצאת מן הסוכה ושלא לקדש בה והמקדש בסוכה נראה כמעט ח"ו מלכותו וממשלתו יתברך והיוצא מהסוכה לגמרי ואינו אוכל בה כלל ביום השמיני נחשב לו כמקדש שמו ברבים וכו' עכ"ל.

עוד שם בדבר יום ביומו וז"ל ועדיין קשה שזה נגד הגמרא והראשונים וש"ע. ופלא גדול שהיום ישנם גדולי הדור שאין אוכלין בסוכה. ואולי בזמן הגמרא והקדמונים שהיו קרוב לחורבן בית מקדשינו ורחוק הרבה מזמן גאולתינו וברוח קדשם ראו כי ממשלת העכום עוד תאריך הרבה ורחוק עוד יום הגאולה הלכך

ישבו בסוכה כדי להנצל מהם אולם בימי המחבר שהיה בזמן האריז"ל שאז ראו שכבר יום הגאולה מתקרב שלח המקום ברוח עבדיו הצדיקים הרעיון הקדוש הזה עכ"ל. ועיין עשרה מאמרות חקור דין ב' פרק כ"ז בחג הסוכות אמרה תורה חג לה' שבעת ימים ואין שמיני עצרת נקרא חג בכל התורה כולה וזה מעלתו שכולם חוגגים וסובבים על נקודת המרכז שהוא מקומו והרמז בו על השלמתם והשגת תכליתם של כל יעודי התורה והנביאים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת לעיני כל ישראל ובו בלע המות לנצח נצחים עכ"ל.

ובשפת אמת על הש"ס סוכה שם כתב אפשר לפרש מיתב יתבינן דהיינו דליכא איסור בל תוסיף בישיבתה אבל לא לחייבו לישב דאם לא כן למה לא בעי ברוכי. ותו דמ"ט דל"ק דאמרי דלמיתב כו"ע לא פליגי הא לשון שמיני לזה ולזה משמע דפטור לגמרי וגם רב דאמר שמיני לברכה טפי איכא לפרושי דאין צריך ברכה ע"ש כל הענין ומסיים שם כתבתי פירוש זה ליישב לשון הגמרא למנהג המקילין מלישב בסוכה בשמיני עכ"ל.

ובספר לקוטי שושנים מערכת ס' לאחר שמביא המדרש תנחומא פ' פנחס ולמה התירו חכמים להפטר מן הסוכה ביום טוב אחרון של חג כיון שמתפללין על הגשמים לכן נפטרים מן הסוכה כדי שיתפללו בלב שלם. כתב לדעתי נראה דהש"ס חזר מהלכה בזה שהרי ר"י אמר לקמן אומרים זמן בשמיני של חג ור"נ ס"ל כוונתה ותניא כוונתה דר"נ דשמיני רגל בפני עצמו וברשי שם שאין יושבין בסוכה וקיי"ל הלכה כבתראי וא"כ נדחה ההלכה דלעיל וא"כ י"ל דהמדרש והגמרא בחזק שטיה קיימי עכ"ל.

ועיין פסיקתא דר' כהנא צריך אדם להפריש עצמו מסוכתו ביום השמיני שכבר אמרה תורה בסוכות תשבו שבעת ימים ולא שמונת ימים ולמה הטריחה תורה שיכנס לתוך ביתו מפני שרגל בפני עצמו הוא.

ועתה נחזה מה שכתב בזה בשו"ת מנחת אלעזר חלק ד' סימן ל"א שנשאל ג"כ על המנהג שלא לישב בסוכה בליל שמיני עצרת כלל וביום עושין רק קידוש בסוכה ואוכלין הסעודה בבית וכתב שסמכו עצמן על דברי הקרבן נתנאל שכתב בסוכה שם על דברי התו' שכתבו וז"ל בלולב לא רצו לתקן כלל שיטול הלולב בשמיני לפי שהוא יו"ט ומוקצה לטלטל ומינכרא מילתא שנוהג בו מנהג חול אבל סוכה פעמים שסכתו עריבה עליו ואוכל בה אפילו ביו"ט עכ"ל. וכתב על זה בקרבן נתנאל אמנם אם באותו יום עת צינה או רוחות או שום שינוי אויר אין מן הראוי לאכול בסוכה ביום שמיני עכ"ל. וכתב שם במנחת אלעזר כיון שבמדינתנו ברוב השנים הוא אז עת קור ורוחות ואף אם יארע לפעמים שהוא יום צלול והשמש זורח אמנם אינו עוד יום חום שתהיה סוכתו עריבה עליו ואדרבא נודע לכל שיושבים בה הז' ימים רק מחמת עול המצוה ולא מפני עריבות הצל מפני החום כיון שאינו חם כל כך עוד ביומי דסוכות. ולפי זה שפיר נכון המנהג שאין יושבין בסוכה בשמיני עצרת. ומה דאיתא בגמרא דמיתב יתבינן הוא במדינות החמין בארץ ישראל ובבל אשר שם סוכתו עריבה עליו עכ"ל.

ואגב אזכיר כאן מה שכתב בשו"ת אבני נזר או"ח סימן ד' אות י"ז כי הספר קרבן נתנאל חביב עלי מאד כי שמעתי ממו"ח זצ"ל מקאצק הפלגה גדולה על הספר הזה עכ"ל.

ומביא שם עוד במנחת אלעזר דברי הה"ג ר' יוסף סאמיגה הנזכרים לעיל וכותב עליו שהיה גאון וגדול מהראשונים וחזר על הדבר שני פעמים שהיה מהראשונים ע"ש ועל זה יש להעיר כי בשם הגדולים למרן חיד"א אות מ' כתב שהיה בזמנו של הרמ"ע מפאנו וחיבר הרמ"ע קונטרס ימין ה' רוממה על הקפת הלולב והרב מהר"י סאמיגה חיבר ספר דרך ימין נגדו בתוקף גדול והרמ"ע השיב על דבריו ע"ש הרי שלא היה מן הראשונים.

עוד כתב שם הדרן לדברי המקראי קודש ולא תקשה עליו מהא דמסקינן בגמרא מיתב יתבינן דס"ל גם כן לחלק דרק בארץ ישראל וסביבותיה דלא מינכר שהוא לשם מצוה מפני האקלים החם אמרו מיתב יתבינן. ומטעם זה י"ל נהגו כמה צדיקים וקדושים וגדולי תורה אשר בארץ החיים המה שלא ישבו כלל בשמיני עצרת בסוכה אפילו בקידוש ביום כי חשו מטעם בל תוסיף ומטעם הפנימי שחשו לדברי המקראי קודש שכתב שלא יאכל בה כלל. ומה שאנו עושין קידוש ביום ומיני תרגימא בסוכה י"ל דפשיטא דלא שייך בל תוסיף כיון דמפסיק בסעודת הלילה וגם ביום אין אוכלין הסעודה בסוכה. אך גם זאת י"ל שאין זה סותר לדברי המקראי קודש דבשלמא בקידוש הלילה הקפיד דאז אומרים את יום שמיני עצרת החג הזה ויושבים בסוכה והוי תרתי דסתרו אהדדי כמו שכתב הבית יוסף בסימן תרס"ח הטעם לאותן שאין אוכלין בליל שמ"ע בסוכה וביום אוכלין דכיון דבליל שמ"ע אומרים בקידוש הזמן שמ"ע הלכך לא תהא ישיבתם סותרת אמירת הזמן שמ"ע מה שאין כן בקידוש ביום שאין מזכירין שמיני עצרת ואם כי המגן אברהם שם הקשה על זה דהא גם ביום אומרים את יום שמיני עצרת בבית הכנסת ואעפ"כ יושבים בסוכה הנה לע"ד לא קשה מידי על הב"י דכיון שאומרים זה רק בבית הכנסת ולא בסוכה אין זה כתרתי דסתרו אהדדי. ולפלא על רבינו המג"א איך לא נזכר אז מה שכתב בעצמו בסימן תפ"ט בשם הכ"מ שהקשה דאיך מברכין על הספירה ביו"ט שני ולא חיישינן לזילותא דיו"ט דהא מהאי טעמא אין מברכין על הסוכה בשמיני ותירץ דהתם אומרים על הכוס את יום שמיני עצרת הזה ואם יברך על הסוכה הוי סתרי אהדדי כשאומר בתפלה בליל ב' דפסח מקדש ישראל והזמנים ואחכ אומר ספירת העומר שזהו כבר ליום א' דחזה"מ מן התורה אלא ודאי כשאין אומרים בבת אחת או על כוס אחד לא הוי סתרי אהדדי ולפי זה כל שכן שלא קשה על הב"י דהא אינו סתרי אהדדי מה שאומר בבית הכנסת את יום השמיני עצרת ויושב אח"כ בסוכה ביום כיון שאין אומרו בפעם אחת רק במקום אחר בבית הכנסת עכ"ל.

וזה פלא מאד כי לא נזכר במגן אברהם בית הכנסת כלל רק ברכת המזון וברכת המזון אומרים בסוכה ממש וממילא הוי תרתי דסתרי אהדדי וצדקו דברי המגן אברהם ובדקתי בספרים וראיתי בדפוס ישן הגירסא במ"א בבהמ"ז דהיינו ברכת המזון אולם בדפוס חדש הגירסא במ"א בב"ה ומזה דן המנחת אלעזר שפירושו בבית הכנסת אולם האמת הוא שהכוונה על ברכת המזון. וכיון שלמדתי

זכות על המ"א הנני מתפלל שיצא לקראתי בעת פטירתו מן העולם ומצינו כזה בגמרא ב"ק דף קי"א כי שכיבנא ר' אושעיא נפיק לוותי דתריצנא מתניתין כוותיה. ובתו' שם כתבו כך היה רגיל לתרץ משניות כמותו כדאיתא בב"מ דף ס"ב גבי כיצד לקח הימנו חטים. אבל בשביל שהיה מתרץ משנה אחת לא היה אומר כן עכ"ל ובעניי כבר למדתי זכות על הרבה צדיקים כמו שנדפס בספרי נר למאה ע"ש ועיין בהקדמת הספר מגיני שלמה שכתב וז"ל וכן הווה שקודם מיתתו כמו חצי שעה שכבה נר ישראל היו אצלו גדולי ישראל בק"ק קראקא ואמר לפניו בזה הלשון. פנו מקום שרבינו מאור עינינו הגאון רשי ז"ל רבינו שלמה יצחקי בא אלי וכל קדושיו עמו וקבלני בשמחה להראות לי דרך החיים באשר שעמדתי לימינו תמיד לתרץ קושיות התו' עכ"ל.

עוד מביא שם במנחת אלעזר הא דאיתא במדרש תנחומא פ' פנחס שהזכרתי לעיל למה התירו חכמים להפטר מסוכה ביום אחרון של חג אלא כל ז' ימי החג היו מתפללין לטללים וביו"ט אחרון מתפללין לגשמים ולכך נפטרין מן הסוכה כדי שיתפללו על הגשמים בלב שלם ע"ש.

ויש להוסיף על זה הא דאיתא בפסיקתא דרב כהנא קצ"ד והובא בילקוט סוף פ' פנחס ביום השמיני עצרת הלכה אדם מישאל מה הוא שיהא מותר לו לאכול בסוכתו ביום השמיני כך שנו חכמים אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יו"ט האחרון א"ר יהושע בן לוי צריך אדם להפריש עצמו מסוכתו ביום השמיני שכבר אמרה תורה בסוכות תשבו שבעת ימים ולא שמונת ימים ואם היתה סוכתו עריבה עליו איך יעשה אמר ר' הושעיא נכנס ומקדש בתוך ביתו ונכנס ואוכל בתוך סוכתו וכו' ולמה הטריחה עליו התורה שיכנס לתוך ביתו ביום השמיני מפני שרגל בפני עצמו הוא עכ"ל. ועיין עוד בתרגום יונתן סוף פ' פנחס ביומא תמינאה כנישין תהוון בחדוא מן מטילכון לבתיכון כנישת חדוא ויומא טבא ואירוע קדיש תהוי לכון כל עיבידת פולחנא לא תעבדון עכ"ל.

עוד מביא שם מה שכתב באוצר החיים על התורה פ' אמור וז"ל ובשמיני עצרת שרוב פעמים קר ורוחות שאינם טובים במדינות אלו ומוכח שיושב לשם מצוה אסור לו לישב בסוכה בזמן הזה דעובר על בל תוסיף אם לא שהאור צח ונקי דנהנה בישיבתו אז מצוה לקיים דברי חכמים ויכוין שיושב לשם תענוג עכ"ל. ולסיום הענין עיין לקוטי מהרי"ח סדר שמ"ע לאחר שמביא דברי הקרבן נתנאל הנ"ל כתב ואפשר שמטעם זה במדינתנו יש אנשים גם אנשי מעשה שמקילין באכילת סוכה בשמיני עצרת וכל הלבבות דורש ה' עכ"ל וכנראה נעלם ממנו כל מה שכתבתי כאן. ❧

ביבליוגרפיה של כתבי הרב ירחמיאל זעלצער שליט"א

- 1 **נר למאה על עניני חנוכה** וגם לתרץ קושית הבית יוסף, למה קבעו ח' ימים חנוכה, הלא הנס לא היה רק שבעה ימים. במאה פנים. מליקוט מראשונים ואחרונים וגם הרבה דברים מחודשים כאשר עיני הקורא תחזנה משרים בתוך העניינים ובסימנים מיוחדים. תשכ"ב.
- 2 **נר למאה על עניני פורים ומסכת מגילה** וגם לתרץ קושית האלקב"ץ איך קבלו מבני בניו של המן לגרים הא איתא במכילתא שאסור לקבל גרים מזרע עמלק, וגם איך קבלו שאול ומרדכי ואסתר רכוש אמלק שאסור בהנאה. ליקוט מספרים שונים, והרבה דברים מחודשים, כאשר עיני הקורא תחזנה משרים. תשל"ו.
- 3 **נר למאה על עניני חג השבועות** וגם לתרץ קושית המגן אברהם איך אנו אומרים בששה בסיון זמן מתן תורתנו הלא קיימא לן כרבי יוסי דאמר בשבעה בסיון נתנה תורה. ליקוט מספרים שונים וגם הרבה דברים חדשים כאשר עיני הקורא תחזנה משרים במאה פנים. תשמ"א.
- 4 **נר למאה על חמשה חומשי תורה**, באורים ודרשים הערות והדושים על חמשה חומשי תורה אשר חנן אותי השם יתברך. תשמ"ו.
- 5 **נר למאה שבת האבות** לתרץ קושית העולם איך שמר אברהם אבינו את השבת הא נכרי ששבת חייב מיתה ומבואר בכמה מקומות בש"ס שהאבות לא יצאו מכלל בני נח. ויש לישב במאה פנים כאשר יראה המעיין. תשס"ד.
- 6 **נר למאה על מסכתות הש"ס** ועוד דרשות הערות והארות בענינים שונים. תשנ"א.
- 7 **נר למאה קונטרס מאמרי חז"ל** השגורות בפי העם ולא נודע מקורם. תש"ס.
- 8 **נר למאה חידושים על מסכתות הש"ס** ועוד דרשות והערות בענינים שונים דברים נכונים וישרים כאשר יראה המעיין. תשס"ג.
- 9 **נר למאה הגדה של פסח** חידושים ובאורים. תשס"ד.
- 10 **נר למאה בדין שנים שעשו מלאכה ביחד** כ"ה סימנים ועוד דרשות הערות והארות בענינים שונים וחידושים בכמה מסכתות. תשס"ו. ❧